

Б. Әбілда, 2-курс

Ғылыми жетекші — Г. Х. Садырбекова, қылмыстық құқық және криминология кафедрасының аға оқытушысы полиция капитаны, құқық магистрі (Қазақстан Республикасы ІІМ Б. Бейсенов атындағы Қарағанды академиясы)

ЗАҢСЫЗ ТҮСІК ЖАСАУДЫҢ ТҮСІНІГІ МЕН ҚҰҚЫҚТЫҚ РЕТТЕЛУІ

Қазақстан Республикасының Конституциясының 1-бабында «Ең қымбат қазына — адам және адамның өмірі, құқықтары мен бостандықтары», — деп жарияланған¹. Осыған орай Қазақстан Республикасындағы барлық құқық салалары, оның ішінде Қылмыстық құқықта адамды қорғауды өзінің міндеті деп санайды. Түсік жасау туралы деректер ерте заманнан-ақ белгілі. Түсік деп заңда белгіленген тәртіппен жасанды жолмен жүктілікті бұзуды айтамыз. Түсікті жүзеге асыру осындай қызметті жүзеге асыруға лицензия алған арнаулы мекемелерде жүзеге асырылады. Жүктілікті жасанды түрде жоюдың медициналық негіздерінің тізімін Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау ісі жөніндегі агенттігі анықтайды, ал әлеуметтік көрсеткіштердің тізімі Қазақстан Республикасы бекіткен ережелер бойынша белгіленеді. Түсіктің екі түрі бар: Біріншіден — құқыққа сай, жүктілікті жасанды түрде үзу немесе түсік — жүктілікті үзу және жатырдағы біткен ұрықты өмірге қабілеттілік мерзіміне жеткізбей дәрі-дәрмектік немесе хирургиялық әдістерді қолдана отырып және әйелдің (заңды өкілінің) жазбаша ақпараттандырылған келісімін ала отырып, жүктілікті үзу, жатырдан ұрықты алып тастау, яғни медициналық көрсеткіштің негізінде әйелге қауіп төну кезінде заңға сай жасанды үзу айтамыз. Екіншіден — заңсыз түсік, яғни медициналық білімі жоқ адамның әйел мен баланың денсаулығына зиян келетінін біле тұра түсік жасауы. Заңсыз түсік жасау, науқасқа көмек көрсетпеу және қауіпті жағдайда қалдыру. Заңсыз түсік орын алған жағдайда қылмыстың объектісі — әйелдердің өмірі және денсаулығы (Қазақстан Республикасы ҚК 319-бабының 1-тармағы). Объективтік жағынан қылмыс тиісті бағдардағы жоғары медициналық білімі жоқ адамның түсік жасауы арқылы сараланады. Заң бойынша түсікті жоғары медициналық білімі бар хирург-гинеколог, акушер-гинеколог жүзеге асырады. Егер түсікті жоғары медициналық білімі бар терапевт, невропатолог, медбике, фельдшер т. б. жасаса, онда олар осы қылмысты істегені үшін жауапты болады. Мұндай адамдар үшін тек қана аса қажеттілік жағдайында немесе орынды тәуекел ету арқылы әйелдің өмірін сақтап қалу мақсатымен жүзеге асырылған түсік үшін ғана қылмыстық жауаптылық орын алмайды. Субъективтік жағынан Қылмыстық Кодекстің 319-бабының 1-тармағында көзделген қылмыс тек тікелей қасақаналықпен істеледі. Кінәлі адам өзінде тиісті бағдардағы жоғары медициналық білімі жоқ екенін және осыған байланысты түсік жасауға құқығы жоқ екенін сезеді, бірақ та соны тілеп әрекет етеді. Субъективтік жағынан қылмыс тікелей қасақаналықпен және әртүрлі ниеттермен: пайдакүнемдік (ақша немесе материалдық игіліктер), тұрмысқа шықпаған немесе некесіз жағдайда пайда болған жүктіліктен арылуды өтінген әйелге аяушылық білдіру. Қылмыстың субъектісі — жалпы, 16-ға толған тиісті бағдардағы жоғары медициналық білімі жоқ адамдар. Егер түсік емдеу мекемесінен тысқары жерде жүзеге асырылса (аса қажеттілік жағдайларынан басқа) түсік жасалатын әйел ауру болса немесе медициналық, әлеуметтік көрсеткіштер бойынша оған түсік жасауға негіз болмаса бұрынғы жасалған түсіктен соң 6 ай мерзім өтпесе, түсік заңсыз жасалған деп танылады. Қылмыс заңсыз түсік жасаған уақыттан бастап аяқталған деп

табылады. Қылмыстық Кодекстің 319-бабына сәйкес заңсыз түсік жасағаны үшін жауаптылық көзделген: 1. Тиісті бағдардағы жоғары медициналық білімі жоқ адамның түсік жасауы — бес жүз айлық есептік көрсеткішке дейінгі мөлшерде айыппұл салуға, не екі жылға дейінгі мерзімге түзеу жұмыстарына, не дәл сол мерзімге бас бостандығын шектеуге жазаланады. 2. Тиісті бағдардағы жоғары медициналық білімі бар адамның заңсыз түсік жасауы — бес жүз айлық есептік көрсеткішке дейінгі мөлшерде айыппұл салуға, не екі жылға дейінгі мерзімге түзеу жұмыстарына, не үш жылға дейінгі мерзімге белгілі бір лауазымдарды атқару немесе белгілі бір қызметпен айналысу құқығынан айыра отырып, екі жыл мерзімге бас бостандығын шектеуге жазаланады. 3. Тиісті бейіндегі жоғары медициналық білімі жоқ адамның түсік жасауы не тиісті бейіндегі жоғары медициналық білімі бар адамның бірнеше рет заңсыз түсік жасауы — үш жылға дейінгі мерзімге бас бостандығын шектеуге, не дәл сол мерзімге белгілі бір лауазымдарды атқару немесе белгілі бір қызметпен айналысу құқығынан айыра отырып немесе онсыз дәл сол мерзімге бас бостандығынан айыруға жазаланады. 4. Абайсызда жәбірленушінің өлуіне не оның денсаулығына ауыр зиян келтіруге әкеп соққан заңсыз түсік жасау — үш жылға дейінгі мерзімге белгілі бір лауазымдарды атқару немесе белгілі бір қызметпен айналысу құқығынан айыра отырып немесе онсыз жеті жылға дейінгі мерзімге бас бостандығынан айыруға жазаланады. Қазақстан Республикасының Денсаулық сақтау министрлігі жүктілікті жасанды түрде ұзу әлеуметтік айғақтар көрсеткен: 1. Жүктілік кезінде зайыбының қайтыс болуы. 2. Зорлаудан кейінгі жүктілік. 3. Ата-аналық құқықтарынан айырылған (сот шешімімен) ерлі-зайыптылар. 4. Әйел босқын мәртебесінде болса немесе көшіп келуге мәжбүр болған. 5. Отбасында мүгедек бала болса. 6. Әйел заңды түрде некеде тұрмаса немесе неке жасына жетпеген болсаⁱⁱ. Ана мен баланың денсаулығын сақтау барысында заңсыз түсікке тиым салғанымыз жөн.

ⁱ Халық денсаулығы және денсаулық сақтау жүйесі туралы Қазақстан Республикасының 2009 жылғы 18 қыркүйектегі № 193-IV Кодексі // www.online.zakon.kz

ⁱⁱ Жүктілікті жасанды түрде ұзу ережесін бекіту туралы. Қазақстан Республикасы Денсаулық сақтау министрдің м.а. 2009 жылғы 30 қазандағы № 626 бұйрығы. Қазақстан Республикасының Әділет министрлігінде 2009 жылғы 20 қарашада «Нормативтік құқықтық кесімдерді мемлекеттік тіркеудің тізіліміне № 5864» болып енгізілді. // www.mz.gov.kz